

Wprowadzenie

Niniejsza monografia, odnosząca się do społeczno-edukacyjnego potencjału szkoły, stanowi ważną i potrzebną, w naszej opinii, kontynuację zagadnień zawartych w publikacji *Społeczno-edukacyjny potencjał szkoły a rynek pracy* pod naszą redakcją. Potencjał, czyli kluczowe pojęcie łączące obie prace, jest synonimem różnych znaczeń istotnych w teorii i praktyce funkcjonowania współczesnej szkoły, a mianowicie: możliwości, wydajności, zdolności, efektywności oraz kreatywności. Jak już napisałyśmy w wyżej wspomnianej pracy, dynamika zmian i złożoność współczesnego świata stawiają przed człowiekiem wyzwanie sprostania jego wymaganiom, jednak najtrudniejsze zadanie przypada edukacji. Stąd w obu książkach skupiamy się na kilku istotnych pojęciach i obszarach analizy, tj. odnosimy się do punktu widzenia ucznia, nauczyciela, specyfiki funkcjonowania szkoły oraz systemu wsparcia pedagogicznego. W obu tomach autorzy tekstów starają się znaleźć odpowiedzi na pytania, jak przygotować młodych ludzi do życia w niepewności oraz w jakie niezbędne kompetencje ich wyposażyć? Odpowiedzi i rozważania zawarte w publikacji z roku 2020 sytuują powyższe zagadnienia w odniesieniu do rynku pracy, doradztwa zawodowego oraz roli pedagogów szkolnych. Z kolei w niniejszej pracy perspektywy i uwarunkowania społeczno-edukacyjnego potencjału szkoły oraz dynamicznie zmieniającej się (nie tylko) wirtualnej codzienności szkolnej zostały ujęte ze szczególnym uwzględnieniem kilku kluczowych zagadnień, takich jak pandemia, edukacja zdalna oraz odpowiadający ich specyfice system wsparcia pedagogiczno-metodycznego.

Autorzy tekstów zawartych w prezentowanym opracowaniu podejmują ważne z tego punktu widzenia problemy w ujęciu teoretycznym i badawczym oraz poszukują implikacji w zakresie społeczno-edukacyjnego potencjału szkoły i jej (nie tylko) wirtualnej codzienności. Kluczowym celem sformułowanym w naszej pracy jest ukazanie uwarunkowań funkcjonowania szkoły rozumianej jako specyficzne środowisko uczenia się oraz charakterystyka wybranych doświadczeń szkolnych z czasów pracy i nauki na odległość.

Układ i struktura pracy odzwierciedlają wybrane obszary tematyczne podjęte przez autorów refleksji na temat społeczno-edukacyjnego potencjału szkoły i złożonych wymagań otoczenia. Praca składa się z dwóch części, a w nich łącznie znajduje się **10 rozdziałów** ukazujących różnorodność i złożoność codzienności szkolnej, przedstawionej w kontekście zarówno pracy zdalnej z uczniami, jak i stacjonarnej. Poszczególne artykuły prezentują problematykę uwzględniającą indywidualne podejścia każdego z autorów, zarówno w wymiarze teoretycznym, praktycznym, jak i badawczym. Teksty przygotowane zostały przez **13 autorów** w roku 2021/2023.

Część I otwiera rozdział autorstwa **Agnieszki Cybał-Michalskiej**. Autorka zwraca uwagę na dużą liczbę współwystępujących założeń teoretycznych na temat kariery oraz na neoliberalny dyskurs ekonomii, który odbił się znacząco na jakości debaty w tym zakresie. Podkreśla, że niewątpliwie ważkim zagadnieniem, domagającym się ujmowania z perspektywy podmiotu i „w biegu życia człowieka”, jest rozwój kariery zawodowej i proces odnawiania kapitału kariery na drodze proaktywności. Wielość, sfragmentaryzowanie, zmienność i złożoność form organizacji życia społecznego determinują zmiany w percepcji rozwoju kariery i przezwyciężenie napięcia pomiędzy doświadczeniami przeszłości a możliwościami przyszłości. Stąd autorka podkreśla, że jednostka jako świadomy twórca własnej biografii aktywnie uczestniczy w procesach „inwestowania i odnawiania” kapitału kariery. Takie założenie stawia jednocześnie przed szkołą kolejne wyzwania związane z kształtowaniem wśród młodzieży postaw proaktywnych i prorozwojowych, służących zwiększaniu poczucia sprawczości.

O szkole widzianej z perspektywy organizacji uczącej się oraz tworzeniu efektywnych środowisk uczenia się piszą **Monika Christoph i Sonia Wawrzyniak**. Głównym obszarem zainteresowań autorek jest charakterystyka szkoły jako współczesnej organizacji oraz zasad jej funkcjonowania w odniesieniu do zmian społeczno-gospodarczych i rozwoju zawodowego pracowników. Zaprezentowano problematykę przywództwa edukacyjnego, systemowego działania szkoły oraz jej kierunków rozwoju, zarówno w wymiarze instytucjonalnym, jak i jednostkowym. Rozważania podsumowuje komunikat z badań pilotażowych odnoszący się do postrzegania przez nauczycieli swojego miejsca pracy jako instytucji uczącej się. Tekst został oparty na analizie literatury przedmiotu oraz doświadczeniach praktycznych autorek wynikających z pełnienia funkcji pedagoga i doradcy zawodowego w szkole podstawowej. Zawarte w artykule przemyślenia mają zatem wartość nie tylko teoretyczną, ale przede wszystkim praktyczną.

Joanna Szłapińska analizuje rolę dyrektora szkoły jako głównego projektanta efektywnych środowisk uczenia się i nadawania placówce atrybutów organizacji uczącej się. Artykuł próbuje odpowiedzieć na pytanie: czy dyrektor szkoły ma być menedżerem czy bardziej liderem społeczności szkolnej? W pierwszej części, wychodząc od analiz funkcji pełnionych przez dyrektora, poruszone zostały także

kwestie związane z jego zadaniami. W dalszych rozważaniach autorka podjęła próbę sformułowania wyzwań na przyszłość w zakresie kierowania placówką oświatową. Współcześnie zauważa się zmianę postaw niektórych liderów społeczności szkolnej w kierunku postrzegania szkoły właśnie jako nowoczesnej organizacji, sprawnie działającej zarówno w otoczeniu społeczno-gospodarczym, jak i prowadzącej pracę zdalną. Charyzma, osobowość lidera i jego kompetencje menedżerskie stanowią tu kluczową kwestię różnicującą postrzeganie szkoły.

Tematykę potencjału literatury i wykorzystania możliwości cyfrowego świata podjęła **Kamila Słupska**. Jej rozważania dotyczą współczesnej młodzieży i pracy z książką, z zaakcentowaniem znaczenia nowych technologii. W artykule odniosła się do szkolnych oraz pozaszkolnych spotkań z lekturą, zarysowując ich niezwykłą wartość we współczesnym świecie. Zwróciła uwagę na młodego człowieka jako odbiorcę oraz twórcę treści, a także podkreśliła istotność potencjału literatury. Autorka zauważa, jak aktywność w rzeczywistości wirtualnej może wpływać na doświadczenia czytelnicze i rozwijać niezbędne kompetencje przyszłości. Artykuł stanowi wprowadzenie w II część książki, łącząc wartość aktywności czytelniczej ze złożonością wirtualnej codzienności młodzieży.

Zdzisław Wołk, jako autor pierwszego tekstu części II, wprowadza czytelników w problematykę związaną z realizacją podstawowych funkcji rodziny doświadczonej nauki i pracy zawodowej na odległość. W trakcie trwania pandemii koronawirusa gwałtownie wzrosła intensywność i powszechność wdrażania pracy i edukacji zdalnej. W licznych przypadkach były to zupełnie nowe, zniechęcające wprowadzane rozwiązania, stanowiące dla wielu osób i rodzin źródło poważnych trudności. Wynikły one także z konieczności zmiany dotychczasowego trybu życia. Praca i nauka w trybie online umożliwiają aktywność edukacyjną i zawodową bez wychodzenia z domu, jednak niosą także liczne zagrożenia. Autor w swoim rozdziale ukazuje okoliczności i następstwa prowadzenia pracy i nauki z domu dotyczące realizowania funkcji rodziny.

Marta Dobrzyński, w odniesieniu do przemysłów zawartych w poprzednim rozdziale, rozważa potrzebę poszukiwania nowego podejścia do uczenia się w kontekście rosnącego znaczenia wykorzystywania internetu w edukacji. Choć uczenie się stanowi centralny punkt uwagi, dużo miejsca zajmuje omówienie wyzwań związanych z przygotowaniem tego procesu. Dotyczy to zarówno osób uczących się, organizatorów uczenia się (szkół, uczelni, organizacji), jak i edukatorów (nauczycieli, wykładowców, instruktorów, doradców). W artykule została również poruszona kwestia godzenia zaangażowania nauczycieli w pracę online z trudnościami życia prywatnego. W konkluzji autorka zwraca uwagę na charakter głównych wyzwań i ogólny cel uczenia się oraz korzyści wynikające z edukacji online.

Agnieszka Barczykowska i Katarzyna Pawełek skupiają się przede wszystkim na tym, jak pandemia COVID-19 wpłynęła na pokolenie Alfa. One, podobnie

jak i inne generacje, zetknęły się ze strategiami izolacji, dystansowania społecznego, obowiązkiem zakrywania twarzy, a więc tymi środkami, które chronią przed ryzykiem, ale równocześnie mogą sprzyjać rozwojowi schorzeń psychicznych. Przewlekły stres, niepokój, poczucie bezradności nie są czynnikami sprzyjającymi rozwojowi społecznemu dzieci. To najmłodsze pokolenie, w całości urodzone w trzecim tysiącleciu, na wzór starszych, musiało dostosowywać się do zachodzących zmian, restrykcji, nowych dyrektyw, a wszystko w oderwaniu od – znanego i jeszcze przez niektórych z nich pamiętanego – świata sprzed pandemii. Tej właśnie grupie wiekowej poświęcone są rozważania zawarte w artykule. Opracowanie ma charakter koncepcyjny i zostało oparte na przeglądzie i krytycznej analizie polsko-anglojęzycznej literatury przedmiotu.

Współcześnie przestrzeń wirtualna, a szczególnie media społecznościowe stały się jednym z głównych źródeł informacji, wymiany myśli i doświadczeń różnych grup wiekowych, społecznych oraz zawodowych. **Sylwia Polcyn** w swoim opracowaniu wskazuje więc na konstruktywny kontekst wykorzystania portali społecznościowych, w tym Facebooka, w promowaniu różnych działań i materiałów edukacyjnych. Analizie poddaje wybrane strony prowadzone przez nauczycieli i specjalistów pracujących z dziećmi, którzy przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii mogą dzielić się swoim warsztatem pracy, materiałami dydaktycznymi i terapeutycznymi z innymi osobami zainteresowanymi daną tematyką, stwarzając tym samym przestrzeń do wymiany informacji, inspiracji i doświadczeń.

Joanna Jarmużek podejmuje, podobnie jak Zdzisław Wołk, tematykę rodziny i jej funkcjonowania w czasie pandemii. Celem artykułu jest przeanalizowanie, czym jest dobrostan psychiczny, jakiego typu mechanizmy zaradcze są uruchamiane w rodzinach z chorującym przewlekłe dzieckiem oraz przedstawienie wstępnego raportu z badań. Autorka podkreśla, że każde dziecko potrzebuje wsparcia rodziców, a zwłaszcza to z niepełnosprawnością. Doświadczenie choroby własnej lub dziecka jest niewątpliwie sytuacją trudną, nie tylko w kontekście medycznym, ale również z uwagi na psychiczne obciążenie, z jakim się wiąże. Czas pandemii jedynie udowodnił, jak bardzo ta grupa potrzebuje wsparcia, relacji oraz jak rodziny dzieci z niepełnosprawnościami znajdują się w stanie dynamicznej równowagi, którą tak łatwo zburzyć. Analiza wstępnego raportu z badań oraz sformułowane wnioski stanowią podstawę do dalszych eksploracji badawczych w tak ważnym i wrażliwym temacie.

Marta Kędzia i Katarzyna Sadowska podejmują refleksję dotyczącą pedagogiki chrześcijańskiej i jej znaczenia w dobie pandemii. W marcu 2020 roku świat się zatrzymał i wstrzymał oddech, co niezaprzeczalnie wywołało poczucie niepewności i zagubienia jednostki. Stąd, jak podkreślają autorki, dokonuje się próba poczynienia kroku w przeszłość – w stronę tradycji pedagogiki chrześcijańskiej w celu budowania popandemicznego świata i koncentrowania się wokół tradycyjnych wartości, z których kluczowa jest autentyczna troska o drugiego człowieka.

Zaprezentowana powyżej struktura pracy jest odzwierciedleniem sposobu myślenia autorów o zależnościach między kluczowymi pojęciami charakteryzującymi poszczególne rozdziały i składającymi się na społeczno-edukacyjny potencjał szkoły. Jest ona także wynikiem studiów literaturowych, doświadczeń badawczych oraz przemyśleń w jednym i drugim zakresie. Redaktorki tej pracy mają nadzieję, że wyszczególnione powyżej obszary tematyczne mogą stanowić próbę dopełnienia problematyki w zakresie literatury przedmiotu oraz będą źródłem inspiracji do formułowania rekomendacji rozwojowych dla szkół.

Monika Christoph, Sonia Wawrzyniak